

Om skoluniformen i skolan och scoutskjortan på fritiden

Några jämförande iakttagelser

ANNA WESTBERG, fil.kand.
i etnologi och fil.lic. i barn- och
ungdomsvetenskap. Verksam som
projektassistent och kursadmini-
stratör vid Lärarhögskolan i
Stockholm.

På *Dagens Nyheters* framsida den 30 september 2004 kan man läsa att "Modekläder förbjuds i skola". Det är rektorn vid en skola med elever från förskoleklass till och med nian, som vill "förbjuda eleverna att ha korta kjolar, stora örringar och att vara piercade". "Vi vill skapa ordning och reda. Skolan ska vara en plats där man kan arbeta i lugn och ro. Skolarbetet ska inte störas av modetrender, säger Eva Wikberg." (*Dagens Nyheter*, 30.9.2004)

I artikeln påpekas att skolverket anser att rektorn bryter mot den personliga integriteten. Tre månader senare är tidningen tillbaka på skolan. Nu uppmärksammar DN att förbuden har väckt debatt och att skolan diskuterar att skoluniform kan komma att införas (*Dagens Nyheter*, 7.1.2005).

Vi diskuterar om en skoluniform skulle vara bra. Då har man inte problemet med att man jämför varandras kläder. Inga kommer i dyrare kläder än andra, och ingen blir utfrusen för att de inte har råd att köpa speciella kläder, säger Eva Wikberg... (*Dagens Nyheter*, 7.1.2005)

I Sverige har vi ingen tradition av skoluniformer. Eleverna får själva välja kläder under den styrda skoltiden. Vad vi däremot har erfarenhet av är "styrda" kläder under fri tid. Inom scoutrörelsen har man ända sedan början av 1900-talet använt sig av scoutskjortan som en gemensam dräkt.

Syftet med den här artikeln är att beskriva hur och varför scoutskjortan används inom Svenska Scoutförbundet.

Vilka är för- och nackdelarna med en uniform för barn och ungdomar? Särskilt fokus läggs på några enskilda medlemmars uppfattningar och erfarenheter.

SCOUTRÖRELSEN OCH SCOUTSKJORTAN

Scoutrörelsen grundades 1907 och i dag har den 38 miljoner medlemmar. Det har funnits en minsta gemensam nämnare för scouting i olika tider och länder. Överallt har det varit en karaktärsfostran utvecklad i kontakt med naturen och överallt har det vilat på en kristen grund. Den lilla gruppens princip och aktivitetspedagogiken är typisk. "Denna scoutrörelsens enhetlighet världen över underströks av likartade dräkter, tecken och symboler, vilket skapade en grund för ett världsomspännande kamratskap" (Sidebäck 1992: 49). Det finns fem svenska scoutförbund. Tillsammans har de omkring 120.000 medlemmar. Svenska Scoutförbundet (SSF) är störst och ensamt om att vara en renodlad scoutorganisation. De övriga är Frälsningsarméns Scoutförbund, Nykterhetsrörelsens Scoutförbund, Svenska Missionskyrkans Ungdomsförbunds scoutförbund och KFUK-KFUM:s scoutförbund.

UNIFORM?

Scoutskjortan är scouternas tydligaste attribut och kännetecken. Fyra av fem svenska scoutförbund har blå skjorta, medan det femte har grön. Den här artikeln fokuserar på Svenska Scoutförbundets scoutdräkt som består av blå skjorta med märken och halsduk. Sedan 1968 har alla medlemmar i SSF likadan skjorta. Det är bara färgen på förbundsmärket som skil-

jer scouter och ledare åt (Ek 1985). Halsduken är gul med blå kant eller har den färg som kåren har bestämt. Den rullas och läggs under kragen och hålls ihop av en sälja. SSF har en så kallad dräktordning i vilken står: "I all scoutverksamhet bär vi scoutdräkt." Med scoutdräkt avses scoutskjorta och halsduk. Övriga plagg är valfria, men man rekommenderar mellantill mörkblått som enhetlig färg och uppmanar till att undvika färggranna, rutiga eller randiga kläder. SSF poängterar att klädseln alltid ska vara ändamålsenlig. Vidare står att läsa att collegetröjor och t-shirts är komplement, men de får inte ersätta scoutdräkten. SSF påpekar att dräktordningen är beslutad i demokratisk ordning och att den inte kan röstas bort av enskild avdelning, kår eller distrikt (Kårhandboken, 2004, elektronisk publikation). Med uniform menas enligt Nationalencyklopedin "enhetlig klädedräkt som bärs för att visa tillhörighet till och ställning inom viss organisation och som har i detalj reglerat utseende". Scoutskjortan kan följaktligen sägas vara en uniform, men den beskrivs inte som sådan i SSF:s dräktordning. Den omnämns istället som dräkt.

VARFÖR HAR SCOUTERNA SCOUTSKJORTA?

SSF skriver att scoutdräkten infördes av flera anledningar. En var att vanliga kläder inte var lämpliga för "rörliga lekar och friluftsliv", en annan att grundaren, Robert Baden-Powell, menade att en enhetlig dräkt skulle minska skillnader "som kan finnas genom olika sociala grupperingar i samhället". De påpekar att scouter över hela världen bär scoutskjorta, men att man i vissa länder har slutat med den traditionella skjortan och att sådana diskus-

sioner även förs i Sverige (Vad är scouting?, odaterad elektronisk publikation). SSF har länkat ett dokument som visar och beskriver hur den egna dräkten ser ut. Där skriver de att skjortan är av kraftigt bomullstyg och att plagget "tål hårda tag ute i skog och mark". Den är skön att ha på sig. Om halsduken skriver de att den kan användas som bandage eller stödförband om man råkar göra sig själv illa, eller om någon annan gör sig illa. SSF påpekar att skjortans fickor kan fyllas med saker som kan vara bra att ha, till exempel papper och penna. På skjortan kan ett knivbevis bäras som visar att scouten klarar av att hantera, använda och sköta en kniv (knivbeviset är i form av ett märke). I dokumentet beskrivs även scoutskjortans övriga märken, som till exempel "talar om för andra scouter vem du är".

LIKHETER MED EN STUDENTOVERALL

Scoutskjortan kan jämföras med en studentoverall. Både studentoverallen och scoutskjortan kommunicerar vad bäraren gör. Overallen bärs av studenter vid universitet och högskolor. Den visar vilken utbildning och på vilket lärosäte man går. Scoutskjortan visar på liknande sätt att bäraren är scout och vilken kår och vilket förbund scouten tillhör. Overallen och skjortan bärs främst på fritiden och de är oömma plagg. På overallen och skjortan syr studenten respektive scouten fast märken som symboliserar aktiviteter som han eller hon har deltagit i. För båda studentoveraller och scoutskjortor finns oskrivna regler. Klädd i studentoverall kan man dricka alkohol, vilket anses olämpligt i scoutskjorta. Till scoutskjorta kan man bära kniv, vilket anses olämpligt till studentoverall.

UNDERSÖKNINGEN

Artikeln baserar sig på ett empiriskt material om scoutskjortor som insamlades år 2003. Intervjuer genomfördes med 28 scouter i åldern 9 till 54 år. Hälften var flickor och hälften pojkar och de kom från tre olika scoutkårer (det finns totalt cirka 650 scoutkårer i Svenska Scoutförbundet). En kår kom från Norrland, en från Svealand och en från Götaland. Fördelningsvis kommer de att kallas för Norrland, Svealand och Götaland. Kårnerna var olika stora: Norrland har cirka 40–50 medlemmar, Svealand cirka 250 medlemmar och Götaland cirka 140 medlemmar. Ambitionen var att från varje kår intervjua två miniorscouter (årskurs 2 och 3), två juniorscouter (årskurs 4 och 5), två patrullscouter (årskurs 6, 7 och 8), två seniorscouter (årskurs 9 och 1, 2 på gymnasiet) och två ledare. Syftet var att kartlägga deras uppfattningar om scoutskjortan som klädesplagg och som symbol. Materialet har tidigare publicerats och diskuterats i en rapport (Westberg, 2004a) och i en licentiatavhandling (Westberg, 2004b). Licentiatavhandlingen var den första i Sverige inom det nya ämnet barn- och ungdomsvetenskap.

ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Undersökningen följde de etiska krav som är brukliga inom forskning (*Forsknings-etiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, 2002). Informanterna informerades om hur och till vad materialet skulle användas. De tillfrågades om sitt samtycke till att intervjuerna spelades in. Efteråt fick de läsa utskrifterna och godkänna råmaterialet. Informanterna har anonymiserats och försetts

med fiktiva namn. Minior-, junior- och patrullscouter är yngre än 15 år och därför har deras målsmän tillfrågats om sitt samtycke. Barnen har själva läst igenom sina intervjuer och godkänt dem. Föräldrarna har inte fått reda på vad deras barn sagt, om inte barnen själva har berättat. Tolkningarna av intervjuerna ansvarar forskaren för och materialet tillhör forskaren.

BARN- OCH UNGDOMSVETENSKAP OCH ETNOLOGI

Studien har bedrivits i barn- och ungdomsvetenskap vid Lärarhögskolan i Stockholm. Ämnet är tvärvetenskapligt och syftar till att synliggöra barns och ungdomars perspektiv. Man studerar till exempel barns och ungdomars uppfostran, utveckling, inläring, utvecklingsbetingelser, socialisation och livsvillkor. Sunnermark och Åberg (2004) beskriver att målet för tvärvetenskap är en systematisk integration av teori- och metodtraditioner från olika inomvetenskaper. Ett tvärvetenskapligt perspektiv utmärks av att man betraktar ett problem med hjälp av kunskaper och erfarenheter som inte bara den egna utan också andra discipliner erbjuder. I föreliggande studie har ett barn- och ungdomsvetenskapligt perspektiv integrerats med etnologisk teori och metod. Ehn (1996) pekar på kulturrelativismen som ett viktigt element inom etnologi. Det innebär att forskaren försöker att "förstå och beskriva människors beteende med utgångspunkt i deras egen verklighet och deras egna föreställningar" (s. 173). På så sätt harmonierar etnologi och barn- och ungdomsvetenskap med varandra. Etnologiska undersökningar förenas av att de utförs inom ramen för övergripande

teorier om kultur (Arvidsson 2001). Redelius (2002) menar att det i alla föreningar finns en viss kultur som genomsyrar verksamheten. Kulturen har formats av historiska villkor och av de personer som har varit med. Kulturen kan också beskrivas som en anda: "Uppfostringsmiljön, vad barn lär sig och vilka normer och värderingar som införlivas kan således variera mellan olika föreningar, även om föreningarna bedriver samma idrott för barn i samma ålder och med lag i samma serier eller tävling" (s. 68). På samma sätt kan scouting variera. Scouterna i undersökningen är medlemmar i olika kårer. Kårerna har egna specifika symboler – halsdukar och märken. De bedriver verksamhet i olika delar av landet. Varje kår har någonting som skiljer dem från andra kårer. Utgångspunkten har varit att de utgör exempel på scoutrörelsen och att intervjuer med deras respektive medlemmar kan beskriva tendenser och olika typer av uppfattningar.

ANDRA STUDIER

Det finns få studier om scoutskjortor, men desto fler om skoluniformer. Kaiser (1997) skriver:

The following reasons for school uniforms have been offered: (a) increased discipline and respect for the teacher, (b) promotion of group spirit (*esprit de corps*), (c) a belief that academic standards are maintained by uniformity, (d) the easing of family budgeting problems, and (e) blurring social-class distinctions among students. However, students have not always accepted these reasons as outweighing the authoritarianism and deindividualization that uniforms represent to some (s. 377).

Joseph (1986) menar att uniformer allmänt har använts som ett medel för insti-

tutionell socialisation och kontroll. Han nämner att scoutrörelsen (The Boys Scouts) använder uniformer som ett medel för socialisation, för att förbereda barn inför framtida roller som vuxna, men påpekar att de inte har uniformer för att utöva institutionell kontroll.

Mechling (1987) berättar om scoutuniformens olika betydelser som de har beskrivits av rörelsen (The Boy Scouts of America): Man har bland annat sagt att uniformen representerar sann demokrati, att den utjämnar klasskillnader, att den symboliserar hårt arbete och sparsamhet (eftersom pojken förväntas tjäna egna pengar för att köpa den egna dräkten) och ett åtagande från den nationella organisationen (eftersom ingen ska uteslutas på grund av att han inte har råd med uniformen). Bär man uniformen visar man att man delar scoutrörelsens ideal och gemenskapen med andra scouter. På dräkten finns märken som man erövrar. Den visar vad man "är redo att göra". Vidare beskriver Mechling regler för hur märken och insignier ska fästas. Han menar att det tycks finnas få möjligheter till variation av klädseln, annat än de tillåtna sätten att variera hattar, halsdukar och individuella märken. Mechling finner dock att medlemmarna i den grupp som han undersöker förvandlar den officiella uniformen utifrån sina egna syften och att de skapar betydelser och olikheter på egna sätt. Genom "att läsa" en scoutskjorta kan en gruppmedlem på ett ögonblick förstå en annan gruppmedlems historia. År 2000 diskuterades scoutskjortor på SSF:s hemsida. Debatten blev föremål för en studie (Westberg, 2000). Ett hundratal inlägg granskades. Att det fanns en del scouter som skäms för att bära scoutskjorta, verkade vara en uppfattning som delades av alla debattörer. I övrigt förekom många

olika typer av argument som talade för respektive emot plagget: Om en scout till exempel tyckte att scoutskjortan var vacker och praktisk – tyckte en annan att plagget var fult och opraktiskt. Om en scout tyckte att scoutskjortan förenar och ger gemenskap – tyckte en annan att den gör så att andra utesluts. Om en scout tyckte att det var självklart att scouter ska ha scoutskjorta, även om många scouter skäms över plagget – tyckte en annan debattör att det inte är ett självändamål att tvinga barn och ungdomar att "acceptera ett töntigt plagg". Analysen av debatten visade att konkreta och abstrakta aspekter diskuterades. Den visade också att det fanns en tendens till att skjortan användes allt mindre i det vardagliga och främst i högtidliga sammanhang.

RESULTAT AV UNDERSÖKNINGEN HUR SCOUTSKJORTAN ANVÄNDS

I Norrlands scoutkår uppger informanterna att några använder scoutskjortan medan andra inte gör det. De yngre scouterna väntar med att inhandla klädesplagget tills de har varit medlemmar en tid. Av någras utsagor kan man utläsa att användandet intensifieras under läger, hajker och Sankt Georg (dagen då scouternas skyddshelgon firas). Informanterna nämner vanliga kläder, oömma kläder och varmare eller kallare kläder som exempel på plagg de använder om de inte har scoutskjorta. Flera betonar vikten av att klä sig varmt eftersom scoutlokalen är kall. Man är dessutom ofta utomhus.

Informanterna i Svealand berättar att skjortan inte alltid används. De yngre scouterna använder skjortan mest. Användandet avtar ju äldre man blir. När man är äldre används den huvudsakligen i

specifika sammanhang som till exempel på flagghissningar. Några ger en bild av att det finns tillfällen då man behöver, ska eller måste ha scoutskjorta. De tycks uppleva scoutskjortan som en tidvis obligatorisk uniform. Några andra beskriver tillfällen och sammanhang utan att använda sig av dessa verb. Detta kan tolkas som att de bär plagget av egen fri vilja och att de inte upplever något tvång. De tänker inte i termer av att man måste. Svealands scouter berättar att man kan använda "vanliga kläder" istället för scoutskjorta. Till det kan man bära halsduk (vilket signalerar att man är scout). Man kan även bära scouttröja istället för skjortan. Vad man har på sig beror bland annat på vädret. När intervjuerna genomfördes var det så varmt så att de flesta hade t-shirt.

Götalands sjöscoutkår är den kår där scoutskjortan används flitigast. Undantagen är om man glömmat plagget, inte hinner byta om eller inte har hunnit skaffa någon skjorta. Ibland kan man ha vanliga kläder, scouttröjor eller arbetskläder istället (till exempel om man måste smutsa ned sig). Några informanter ger intryck av att själva alltid använda plagget i scoutsammanhang. De som istället specificerar tillfällen räknar upp olika beståndsdelar i scouting såsom möten, läger och seglingar och ger på detta sätt också ett intryck av att nästan alltid använda klädesplagget.

Scoutkårerna Svealand och Norrland liknar med andra ord varandra. De använder inte alltid skjortan. Tidigare har en debatt om scoutskjortor analyserats (Westberg 2000). Studien visade att scoutskjortan stod i begrepp att förändras. Det föreföll som om den användes allt mindre i det vardagliga, utan främst i högtidliga sammanhang. Svealands och Norrlands bruk av scoutskjortan förstärker intrycket av att detta är en tänkbar

utveckling. Götaland använder däremot alltid scoutdräkten i all scoutverksamhet. Det finns följaktligen inga tydliga tendenser. Sammantaget tycks det dock vara viktigt att vara praktiskt klädd. Man klär sig efter aktivitet och väderlek. Att klädseln alltid ska vara ändamålsenlig är också något som påpekas i Svenska Scoutförbundets dräktordning (Kårhandboken, 2004, elektronisk publikation). I dräktordningen står att collegetröjor och t-shirts får användas som komplement, men att de inte får ersätta scoutdräkten. Det är en bestämmelse som kårerna tummar på.

REGLER OCH BESTÄMMELSER

I intervjuerna ställdes frågor om kårerna har egna bestämmelser om hur och när scoutskjorta ska användas. Av Norrlands-scouterna får man intrycket att det oftast är frivilligt, men i tre sammanhang ska man alltid vara klädd i plagget; läger, hajker och Sankt Georg med märkesutdelning. Det förefaller som att alla är nöjda med det. En ledare tycker inte om bestämmelser eftersom han tror att de lätt kan kväva ideella rörelser. En annan ledare menar att man kan göra allt på scouterna utan att ha en scoutskjorta. "Det finns liksom inget egenvärde i att ha just den, för att man då täljer bättre eller lagar mat bättre eller nånting sånt där, så att nej det tycker jag inte." Hon menar att man inte ska bli tvingad att köpa en scoutskjorta när man börjar. Fortsätter man att vara medlem så köper man en. Det finns så mycket kostnader för föräldrarna ändå. I Svealand tycks de yngre scouterna använda skjorta mer än vad de äldre gör. De äldre scouterna bär andra kläder på mötena. Ett intryck är att denna kårs regler är oskrivna och att de bestäms

Fyra scouter i "full uniform". Illustration ur Sven Eklöf, Lägerboken, Svenska Scoutförbundet, 1984.

avdelning för avdelning och åldersgrupp för åldersgrupp. Bestämmelserna är inte lika för alla. Nästan alla i Svealand nämner att man ska ha scoutskjorta på sig vid flagghissning och halning, att det är tradition. Scouterna tycker att de oskrivna reglerna är bra, ganska bra eller okej. Intervjuerna med scouterna i Götaland ger ett intryck av att kåren bestämt att skjortan ska användas på möten, när man seglar (in och ut ur hamnar) och när man är på läger (utanför det egna lägerområdet). Alla verkar tillfreds med reglerna.

Sammanfattningsvis liknar Svealands och Norrlands scoutkårer varandra. Där menar man att det finns vissa tillfällen då

det är extra viktigt att ha scoutskjorta, medan man i Götaland hyser uppfattningen att det nästan alltid är lika viktigt att vara klädd i plagget. Gemensamt för kårerna är att medlemmarna använder scoutskjorta. Mot bakgrund av att det finns en dräktordning kan man tro att det skulle vara mer likartat. Enligt min tolkning är kårerna till viss del präglade av de lokala omständigheter som råder i de områden där de är belägna och av de verksamheter som de bedriver. I Norrland var till exempel lokalen så kall att scoutskjortan behövde kompletteras med varmare klädesplagg. I Götaland upplevde flera att skjortan var varm på sommaren. När de

seglar händer det att de tar av sig klädesplagget ute på sjön. Kårens storlek kan också inverka på hur man förhåller sig till om scoutskjortan ska vara ett obligatorium eller inte. En ledare i Norrland, som är en liten kår, påstår till exempel att det kan vara svårt att värva nya scouter om man bestämmer att man ska ha scoutskjorta, om den nye scouten av olika orsaker inte vill ha den. Nästan ingen av de intervjuade scouterna uppger att de känner till att SSF har dräktbestämmelser. Undantag finns. En tolkning är att kårerna inte bryr sig så mycket om förbundet, att det är den enskilda kåren som kommer i första hand.

Medlemmarna formar sin verksamhet utifrån vad de är vana vid och vad de själva har för intentioner. Det kan ses som positivt – "makten" är decentraliserad och det finns utrymme för variation och lokal anpassning, och/eller som negativt – det finns ingen enhetlighet och verksamheten är svår att forma och styra av förbundet.

HUR KLÄDESLAGGET MOTIVERAS

Flera av scouterna i Svealand, Norrland och Götaland uppger att de inte vet varför de har scoutskjorta. De flesta svarar att de bär den för att de är scouter och för att skjortan visar att de är det för andra scouter och för allmänheten. Den "hör till" och är gemensam. Även andra skäl till att bära plagget angavs. En juniorscout i Götaland berättar till exempel att halsduken kan användas som en mitella. En ledare i Svealand menar att det var någonting man sa när han var yngre, men att det inte är någon som säger så idag (tvärt emot vad han tror så omnämns det faktiskt av SSF på hemsidan). En ledare i Götaland berättar att en anledning till att

bära scoutskjorta är att man inte behöver tänka på vad man ska ha på sig när man går till scouterna. Med skjortan blir ingen finare och ingen sämre. Några scouter berättar att de har skjorta för att ledarna har sagt det och för att man måste det. En seniorscout i Götaland menar till exempel att hon har den för att ledarna har "tjatat" på henne ända sedan hon var liten. En patrullscout i samma kår berättar att han har skjorta för att inte få minuspoäng i protokollet (i en tävling, där det gäller att ha plagget varje möte). I Svealand och Götaland var det ingen som framhöll att scoutskjortan är ett praktiskt friluftsplagg. I Norrland var det däremot några som påpekade att skjortan är varm. Två ledare säger att scoutskjortan visar att de träder in i en roll. Leif säger till exempel att han har skjortan för att det är ett praktiskt klädesplagg, alla blir likadana och så visar den att man är scout. Han säger att man får "...vara mer barn i scoutskjortan, det är helt legalt att leka herre på täppan och kasta ner ungarna i en snöhög...". Skjortan visar att han är scoutledare och "då får man busa mer".

HUR DET KÄNNES

ATT HA SCOUTSKJORTA

I studien förekommer scouter som är stolta eller neutrala över att vara scouter och att ha scoutskjorta, men det finns även scouter som skäms. En seniorscout i Svealand säger att man inte sätter på sig skjortan, om man inte är med andra scouter. Hon skulle aldrig ha plagget i skolan, men hon skulle kunna ha det om det var en tröja som det står scout på. Skjortan förflyttas med andra ord inte så lätt till sammanhang utan scoutanknytning. Bland andra scouter blir man en i mäng-

den. Då den används utanför scouterna är det för att markera och förtydliga att man är scout.

Idrottskläder används av många som inte tillhör idrottsrörelsen. Samma sak kan inte sägas om scoutskjortor. Kanske skulle ett mindre formellt plagg göra så att scouterna skulle använda scoutskjortan mer? Eller så är problemet kanske att det är pinsamt att vara scout och att scoutskjortan signalerar att man är det?

Visa scouter upplever att andra personer tycker att rörelsen är tontig och att man driver med scouter. Scouterna "vet" att andra har fel (eller så håller de med). De lär sig att hantera andras förhållnings-sätt och blir tvungna att reflektera över vad de håller på med, hitta argument för verksamheten och på så sätt överväga om de vill vara scouter – eller inte. I den egna gruppen slipper de omgivningens glirningar. De kan känna en viss frihet. En seniorscout har till exempel känt sig uttittad när han åkt själv i scoutskjorta på bussen. Det har aldrig känts konstigt när han varit tillsammans med andra scouter. Har scouten väl bestämt sig för att vara scout blir han/hon det ut i fingerspetsarna. Då kan han/hon också leka med tontigheten. Det blir så att säga "tufft att vara tont" när man kommit över "pinsamheten". En seniorscout berättar till exempel att hon var scoutklädd på klassfotot i nian. Hon och en kompis hade bestämt sig för det, eftersom det var en tjej i deras klass som också var scout och som sagt att hon aldrig skulle ha en scoutskjorta utanför scouterna. För senioren är det inte pinsamt att ha den. Jag menar att känslan inför plagget stärks av att det har upplevts som pinsamt att vara scout, svagheten vänds till en styrka, men i samma takt minskar kanske också förståelsen för andra scouter som inte känner likadant inför scoutskjor-

tan, som tycker att plagget utgör ett problem.

FRAMTIDEN

De intervjuade scouterna vill ha ett gemensamt klädesplagg i framtiden. Alla utom en vill att scoutskjortan fortsättningsvis ska vara blå. Det stora flertalet vill ha kvar dagens scoutskjorta, men undantag finns. Några kan tänka sig förändringar och justeringar.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Syftet med artikeln var att beskriva hur och varför scoutskjortan används inom Svenska Scoutförbundet. Vilka är för- och nackdelarna med en uniform för barn och ungdomar? Avslutningsvis vill jag reflektera över resultatet. Skoluniformer och scoutskjortor liknar varandra. Båda motiveras med att uniforma plagg stärker gruppandan, att de är ekonomiskt fördelaktigare med ett färre antal ombyten och att sociala skillnader suddas ut eftersom alla är likadant klädda (jämför till exempel Kaiser 1997, s. 377, om anledningar till att bära skoluniformer). I Dagens nyheter citeras en rektor som vill förbjuda korta kjolar, stora örringar och piercing. Hon talar även om att införa skoluniform. Det är enligt min mening tydligt att rektorn vill undvika att unga kvinnor sexualiseras och exponeras. I retorik för scoutskjortor nämns inget liknande syfte. Kanske har retoriken kring scoutskjortor stagnerat? Eller så finns inte samma problem inom scouterna som inom skolan?

De intervjuade scouterna beskriver att det är viktigt att vara praktiskt klädd i scoutsammanhang. Man klär sig efter

aktivitet och väderlek. På förbundets hemsida påpekas att scoutdräkten ursprungligen infördes för att vanliga kläder inte var lämpliga för rörliga lekar och friluftsliv. Idag är "vanliga kläder" lämpliga, vilket tycks leda till att scoutskjortan inte längre är självskriven när man är scout. En ledare säger att man kan göra allt på scouterna utan att ha en scoutskjorta. Argumentet med att scoutskjortan är praktisk har enligt min mening urholkats. Har halsduken någonsin fungerat som en mitella?

Ledaren menar att man inte ska bli tvingad att köpa en skjorta när man börjar och hänvisar till att det finns så mycket kostnader för föräldrarna ändå. Förbundet menar att en anledning till att scoutskjortan infördes var att grundaren menade att en enhetlig dräkt skulle minska sociala skillnader. Idag blir kanske effekten av gemensam dräkt den motsatta?

Uniforma plagg kan upplevas som opersonliga, likformiga och som att man utsätts för kontroll, att någon annan bestämmer. Mechling (1987) påpekar till exempel att det tycks finnas få möjligheter att variera scoutklädseln. Bruket av scoutskjortan är dock differentierat enligt informanterna, vilket är en smula förvånande då det finns en dräktordning. Vår samtid beskrivs ofta som individfokuserad, men trots det vill scouterna fortsätta att ha ett gemensamt klädesplagg i framtiden. Fördelarna med en gemensam uniform tycks överväga eventuella nackdelar.

Rektorn, som citerades inledningsvis, menade att skolan ska vara en plats där man kan arbeta i lugn och ro. Arbetet ska inte störas av modetrender. Enligt henne finns det problem med att elever jämför varandras kläder och att man kan bli utfrusen för att man inte har råd att köpa speciella kläder. I scouterna behöver man

inte tänka på vad man har på sig, enligt en ledare. Klädd i scoutskjortan blir ingen finare och ingen sämre. Ändå finns det scouter som skäms över plagget. Två alternativa tolkningar presenteras. Den ena bygger på att det är scoutskjortan i sig som är pinsam. Den andra bygger på att det är pinsamt att vara scout och att skjortan signalerar att man är det. Det är svårt att avgöra vilken tolkning som är mest sann, men det är uppenbart att även scouter tänker på kläder. Kommer de över känslan av pinsamhet (om de känner sådana känslor) så blir de hängivna medlemmar. Hos scouterna undviker man att medlemmarna tävlar om status kopplat till kläder, men det är inte samma sak, som att tävlingen om status upphör på andra områden inom verksamheten.

LITTERATUR

- Arvidsson, A., 2001. *Etnologiska perspektiv och forskningsfält*. Lund: Studentlitteratur.
- Ehn, B., 1996. "Närhet och avstånd." I: Ehn, B. & Löfgren, O., *Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ek, G., 1985. *Scouting – en ledarbok*. Stockholm: Svenska Scoutförbundet, Scoutförlaget.
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, 2002. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Joseph, N., 1986. *Uniforms and nonuniforms: communication through clothing*. New York: Greenwood Press.
- Kaiser, S. B., 1997. *The Social Psychology of Clothing. Symbolic Appearances in Context*. Second edition revised. New York: Fairchild publications.
- Mechling, J., 1987. "Dress right, dress: The Boy Scout uniform as a folk costume." I: *Semiotica* 64-3/4, 319-333.
- Nationalencyklopedin*.
- Persson, A., 2004. "Modekläder förbjuds i skola." I: *Dagens Nyheter* 30.9.2004.
- Redelius, K., 2002. "Barnidrotten i ett samhällsperspektiv. Engström, L-M. & Redelius, K.

- (red.), *Pedagogiska perspektiv på idrott*. Stockholm: HLS förlag, s. 57–73
- Sidebäck, G., 1992. *Kampen om barnets själ. Barn- och ungdomsorganisationer för fostran och normbildning 1850–1980*. Stockholm: Sociologiska Institutionen. (diss).
- Sunnermark, F. & Åberg, M. (red.), 2004. *Tvårvetenskap – fält, perspektiv eller metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Sörbring, G., 2005. "Skoluniform kan bli verklighet på Maria Elementar." I: *Dagens Nyheter* 7.1. 2005.
- Westberg, A., 2000. *Scoutskjortan – ett plagg i förändring?* Kandidatuppsats i Etnologi. Högskolan på Gotland.
- Westberg, A., 2004a. *Scouter och scoutskjortan – om barns, ungdomars och vuxnas förhållande till ett klädesplagg*. Lärarhögskolan i Stockholm Institutionen för individ, omvärld och lärande/Forskning nr 22. Finns som elektronisk publikation: www.lhs.se/iol/publikationer
- Westberg, Anna, 2004b. *Scoutskjortan – mer än ett klädesplagg!* Lärarhögskolan i Stockholm Institutionen för individ, omvärld och lärande/Forskning nr 24. Finns som elektronisk publikation: www.lhs.se/iol/publikationer (Licentiatavhandling).

Elektroniska källor

Vad är scouting?, odaterad.

www.ssf.scout.se/o.o.1.s/57, 14.4. 2003.

Kårhandbok, 2004.

www.ssf.scout.se/upload/files/pdf/karhandbok_2004.pdf, 10.2. 2004.

SUMMARY

The School Uniform and the Scout Uniform Some Reflections

The Scout Movement has 38 million members all over the world, most of which wear scout uniforms. In Sweden there are five scout associations. The aim of this article was to study how the uniform is used in one of them. Twenty-eight members of The Swedish Guide and Scout Association were interviewed. The informants were between nine and 54 years old, half of them were women and half of them were men, and they came from three different scout groups in different parts of Sweden. The study has been carried out within the field of child and youth science.